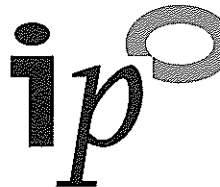

Aan de heer prof. dr. Lukkes

Per email: pieter.lukkes@move12.nl

Interprovinciaal Overleg

Uw email van
17 oktober 2008

uw kenmerk

ons kenmerk
ROW 02305/2008

datum
19 december 2008

onderwerp
Reactie op notitie 'Windenergie in Nederland'

Geachte heer Lukkes,

Per emailbericht heeft u op 17 oktober 2008 een notitie 'Windenergie in Nederland' aan Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten van de twaalf provincies en aan het IPO gestuurd. U nodigt de provincies uit de notitie te betrekken bij de ruimtelijke afweging van de plaatsing van windenergie en u vraagt om een reactie op de notitie.

Namens de gezamenlijke provincies ontvangt u hierbij een reactie van het IPO op de notitie. Aangezien u zich met de notitie uitdrukkelijk richt tot de provincies, spitsen wij deze toe op de verantwoordelijkheden van de provincies met betrekking tot de realisatie van wind op land.

Algemeen oordeel over uw notitie

Wij waarderen het dat u de notitie de vorm heeft gegeven van een sterktezwakteanalyse. Het gaat echter te ver om sterktes en zwaktes te versimpelen en toe te schrijven aan slechts twee partijen: strevers en tegenstrevers. Ook de gaandeweg de notitie meer persoonlijke inkleuring reduceert de wetenschappelijke kwaliteit van de door u gebruikte methodiek. Uiteindelijk toont u zich ook in deze notitie opnieuw een fervent tegenstander van windenergie.

Wij respecteren uw opvattingen. Omgekeerd hebben wij in eerdere briefwisseling in 2005 (IPO-brief van 17 maart 2005) respect gevraagd voor het politieke oordeel van de overheidsorganen over windenergie. 'Windenergie is een politieke keuze; geen irrationele keuze, maar evenmin een keuze waarvoor een sluitende, wetenschappelijke bewijsvoering mogelijk is', merkten wij toen in deze brief op. Het actueler worden van de klimaatproblematiek heeft de politieke druk op verduurzaming van de samenleving, onder andere door middel van duurzame energie waaronder windenergie, sinds 2005 alleen maar vergroot (zie ook de mondiale top in Poznan in december 2008). Daartegenover staat de toegenomen waardering van het landschap en de zwaardere weging

Inlichtingen bij : ir. I. (Ieme) Faber
Doorkiesnummer : (070) 888 12 60
Bijlagen : geen

hiervan in relatie tot windenergie. Verschillende kwalificaties in uw notitie getuigen opnieuw van weinig respect voor de weging en besluitvorming van de democratisch gekozen overheidsorganen en voor de binnen de geboden planologische ruimte met initiatieven inhakende energiesector. Wij betreuren dit.

Technisch-wetenschappelijke aspecten

In eerdere briefwisseling (IPO-brief van 14 februari 2005) is het IPO uitvoerig ingegaan op de verschillende technisch-wetenschappelijke aspecten van windenergie. Uw notitie nodigt uit deze oefening naar de nieuwste inzichten te herhalen, toch zien wij daar vanaf met uitzondering van één opmerking. In uw brief haalt u het CPB aan dat schrijft dat de aanleg van windparken geen invloed heeft op de CO₂-uitstoot. Voor zover dit inherent is aan het systeem van verhandelbare CO₂-emissierechten zou er dus nooit sprake kunnen zijn van CO₂-reductie. Feitelijk zorgde windenergie in 2007 voor 28,2 PJ vermeden verbruik van fossiele primaire energie, overeenkomend met een vermeden CO₂-emissie van 1968 kton (CBS-rapport "Duurzame energie in Nederland 2007", blz. 29).

Nut en noodzaak van windenergie en plaatsing op land respectievelijk op zee is op nationaal niveau in het programma Schoon en Zuinig van het huidige kabinet vastgelegd. Binnen de gestelde kaders werken provincies mee aan de uitvoering van de nationale doelstellingen voor duurzame energie, waaronder windenergie op land. Begin volgend jaar ondertekenen de provincies een Klimaat- en Energieakkoord met het rijk. Voor meer overheidinformatie over de verschillende aspecten van windenergie kunnen wij onder andere verwijzen wij naar www.windenergie.nl.

Nationale windenergie doelstellingen

Zowel in Europees als nationaal verband zet het kabinet in op een meer duurzame en onafhankelijke energievoorziening. In 2020 zal 20 procent van de Nederlandse energiehuishouding moeten bestaan uit een mix van duurzame energie. Vooralsnog wordt windenergie als de meest kansrijke duurzame energiedrager beschouwd.

In het kabinetsprogramma Schoon en Zuinig is als doel gesteld dat deze kabinetsperiode 2000 MW extra windenergie op land met de Subsidieregeling Duurzame Energie (SDE) wordt geëncmitteerd, meer dan een verdubbeling ten opzichte van de 1500 MW die in het kader van de huidige Bestuursovereenkomst Landelijke Ontwikkeling Windenergie (BLOW) 2007 al gerealiseerd was. Om dit mogelijk te maken zullen vooral de zogenaamde "pijplijnprojecten" benut moeten worden. Rekening houdend met de ruimtelijke aspecten (zoals natuur, recreatie, landbouw, netaantakking, radar) en bedrijfseconomische voorwaarden (zoals kosten netaansluiting, beschikbaarheid SDE-subsidie) spannen de provincies zich daarvoor in. Voor de periode 2012-2020 moet er bovendien een ruimtelijk perspectief zijn voor verdere doorgroei van windenergie op land. De provincies zetten zich voor de korte termijn in voor het realiseren van de pijplijnprojecten en werken mee aan de studie naar de plaatsingsmogelijkheden voor windenergie op land tot 2020.

De Nederlandse overheid bouwt zelf geen windmolens, maar creëert wel de randvoorwaarden die tot marktinitiatieven moeten (ver)leiden. Dergelijke initiatieven worden indien nodig in het traject van vergunningverlening gesteund (communicatie en voorlichting, inzet deskundigenteams).

Duurzame energieproductie

In het Klimaat- en Energieakkoord wordt vastgelegd dat de provincies in de periode 2009-2011 projecten en activiteiten initiëren, faciliteren of ondersteunen die een gezamenlijk perspectief bieden op een opgesteld vermogen aan duurzame energieproductie in 2020 van 700 PJ (vermeden primaire energie in Petajoules). Gedifferentieerd per provincie gaat het om activiteiten zoals met betrekking tot biobrandstoffen, duurzame warmte en warmtekoudeopslag, groengas, wind op land en elektriciteit uit biomassa. Na de ondertekening zullen wij u dit akkoord ter informatie toesturen. Als het gaat om stimulering van windenergie op land richten de inspanningen van de provincies (en niet te vergeten de gemeenten) in de periode tot 2011 vooral op de projecten die al onderweg zijn. Het gaat hierbij om marktinitiatieven, die getoetst worden aan de mogelijkheden voor ruimtelijke inpassing binnen de vastgestelde ruimtelijke beleidskaders (structuurvisies) en ook overigens moeten voldoen aan verschillende sectorale wet- en regelgeving.

Ruimtelijke inpassing

De planologische inpassing van maatschappelijke gewenste ontwikkelingen beschouwen wij als een kerntaak van de provincies. Het principe van de ruimtelijke ordening in Nederland is dat dergelijke ontwikkelingen uitsluitend zijn toegestaan, indien zij zijn opgenomen in gemeentelijke bestemmingsplannen of (sinds de nieuwe Wet ruimtelijke ordening) provinciale of rijksinpassingsplannen. Europese en nationale sectorale wet- en regelgeving; ruimtelijke structuurvisies, zonodig door de hogere overheid uitgewerkt in algemene regels voor bestemmingsplannen, bepalen de kaders voor het toekennen van bestemmingen. Net zo min als dit geldt voor nieuwe woon- en werklocaties, kolencentrales of megastallen, geldt er voor de plaatsing van windenergie een moratorium. Anders dan u stelt, in uw analyse weliswaar als sterk punt gerangschikt, krijgt windenergie planologisch gezien geen bevoorrechte behandeling. De hiervoor genoemde kaders maken het nog steeds mogelijk om locaties voor de plaatsing van windmolens te vinden, ook al hebben windturbines in uw visie 'geografisch en planologisch gezien uitsluitend nadelen'.

Wel is na bijna twintig jaar windenergiebeleid in Nederland sprake van verschuivingen in de ruimtelijke opgave. De technologische ontwikkelingen leiden er toe dat met steeds grotere molens steeds meer opbrengst kan worden gerealiseerd. Hierdoor is ruimtewinst mogelijk. Deze ruimtewinst is ook door te trekken naar het creëren van mogelijkheden voor sanering en opschaling van bestaande opstellingen. Daardoor ontstaat ook landschappelijke winst.

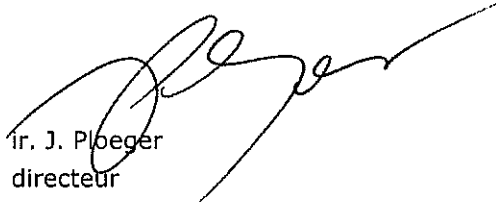
Perspectief voor de langetermijn

Voor de doorgroei van windenergie op land tot 2020 hebben de gezamenlijke overheden afgesproken een ruimtelijk perspectief op te stellen. De probleemstelling voor het opstellen van dit ruimtelijke perspectief luidt: hoe en in welke mate kan windenergie op land voor de lange termijn doorgroeien, rekening houdend met de landschappelijke kwaliteit, bestaande regelgeving van gerelateerde beleidsvelden, technologische ontwikkelingen en nieuwe ideeën over de plaatsing van windmolens. In dit perspectief worden enkele scenario's - te onderscheiden naar energie, ruimte en landschap - ruimtelijk uitgewerkt. Het ruimtelijk perspectief zal rond de zomer van 2009 klaar zijn. Vervolgens worden afspraken gemaakt over de vertaling van het ruimtelijke perspectief naar de integrale ruimtelijke structuurvisies van het rijk en de andere overheden.

Langs deze weg wordt dus de basis gelegd voor een nieuw ruimtelijk beleidskader voor windenergie op land.

Deze brief heeft niet tot doel u over te halen tot een medestrever van windenergie. Maar hopelijk raakt u er wel door overtuigd dat de gezamenlijke overheden in een zeer zorgvuldig afwegingsproces keuzes maken met betrekking tot de transitie naar duurzaam energieverbruik in ons land. Het benutten van energieopbrengst uit windkracht is hierin een onmisbare factor.

Met vriendelijke groet,
INTERPROVINCIAAL OVERLEG

Ir. J. Ploeger
directeur

Pieter Lukkes:
(geograaf)

WINDENERGIE IN NEDERLAND**

STATE OF THE ART

Windenergie is omstreden. De weinig genuanceerde berichtgeving over windenergie laat zien dat de discussie erover tamelijk gepolariseerd is. Dat komt niet alleen door het zware stempel dat windenergie op grote landelijke productiegebieden drukt. Ook financieel moeten er offers voor worden gebracht. Uiteraard roept dat politieke en maatschappelijke vragen op. Wat is het nut en wat de noodzaak van windenergie, wat zijn de kosten en hoe staat het met de baten ervan? Zijn er nu of straks betere alternatieven? Het volgende biedt een overzicht van de positieve en negatieve eigenschappen van windenergie.

1. Zeven belangrijke criteria

Windenergie in Nederland kan worden beoordeeld op grond van een zevental criteria.

Die criteria zijn:

- 1) De opwekking van schone energie.
- 2). De bijdrage aan het milieu.
- 3) Maatschappelijke productiefactoren ,waaronder subsidies.
- 4) Bedrijfseconomische resultaten
- 5) Geografisch-planologische overwegingen.
- 6) Sociale en politieke factoren.
- 7) De invloed van hogere organen, met name Brussel.

2. Sterkte-zwakte analyse.

In het volgende wordt aan de hand van de juist genoemde 7 factoren bekeken welke de sterke en welke de zwakke kanten van windenergie zijn. Zijn er geen betere manieren om te evalueren? Die zijn er zeker. Zoals een geografische maatschappelijke kosten-batenanalyse, een nut - en noodzaakanalyse en/ of een analyse van de economische en technologische perspectieven van onze energievoorziening. Aan deze meer integrale aanpak, mits op strikt wetenschappelijke wijze uitgevoerd, behoort de voorkeur te worden gegeven. Helaas zijn deze analyses niet of nauwelijks uitgevoerd. Noch op nationaal noch op Europees niveau.

3. Strevers en tegenstrevers

Wat wordt in het volgende overzicht onder sterk en wat onder zwak gerangschikt? Ten aanzien van het onderwerp windenergie is zijn er duidelijk twee partijen: de strevers en de tegenstrevers. Daarbij is het de bedoeling van de strevers om meer

turbines op het land te bouwen. De tegenstrevers willen dat voorkomen. In de volgende paragrafen wordt uitgegaan vanuit het gezichtspunt van de strevers. Dat wil zeggen dat “sterke punten” die zaken zijn die helpen om het doel van de strevers te bereiken. In een open maatschappij als de onze hebben deze zaken heel vaak betrekking op de mate waarin de windenergiesector op hulp van buiten mag rekenen. Of dat terecht is of niet is minder van belang. Als die hulp maar komt. Onder de zwakke punten zijn factoren gerangschikt die niet zo leuk zijn voor de windenergiesector; zij kunnen het bereiken van hun doelen bemoeilijken of verhinderen.

In het algemeen kunnen de sterke punten van de strevers worden aangeduid als zwakheden van de tegenstrevers en omgekeerd.

Foto 1: Vroeg type windturbine (Leeuwarden)

4. Sinterklaas als realiteit

De vraag is natuurlijk wat het waarheidsgehalte is van sterke en zwakke punten.

Wat dit betreft moet onderscheid worden gemaakt tussen zaken die reëel zijn en zaken die waar zijn. Reële zaken hoeven niet waar te zijn. Ze zijn reëel omdat een flink deel van de bevolking er in gelooft.

Zo gelooft onze jongste jeugd in Sinterklaas en vanuit dat geloof is de goedheilig man een realiteit. Volwassenen proberen deze realiteit de schijn van waarheid te geven. Met dat doel charteren ze (stoom)boten, halen witte paarden van stal en camoufleren mensen door ze snor en baard aan te plakken om ze vervolgens in een bisschoppelijk habijt te steken.

Hetzelfde geldt voor windenergie. Deze vorm van energieopwekking kan zich verheugen in het geloof dat het een zegenrijke manier is van energieopwekking is. Maar is dit ook de waarheid? Voor de branche is het van het grootste belang dat het geloof en vertrouwen in windenergie onwankelbaar is en blijft. Zo onwankelbaar dat het geloof boven de empirisch bepaalbare werkelijkheid gaat.¹⁾ De branche heeft

dan ook geen behoefte om windenergie op wetenschappelijke wijze aan deze werkelijkheid te toetsen.

Dat is wel begrijpelijk. Want de wetenschap toetst bij voortdurende bestaande opvattingen op hun houdbaarheid. Juist daarom vragen veel mensen, bij wie dit geloof ontbreekt, alsmaar om meer wetenschappelijk onderzoek.

5. Sterke en zwakke eigenschappen windenergie.

Ad.1: Productie van schone energie.

Sterke punten:

- Met windenergie wordt in 2008 ongeveer 3,5 miljard kWh elektriciteit opgewekt.
- Dat is krap 3½% van het landelijke elektriciteitsverbruik en 0,4% van het totale energieverbruik in Nederland.²⁾
- In vergelijking met het opwekken van elektriciteit uit fossiele brandstoffen veroorzaakt windenergie weinig CO₂ uitstoot.
- Evenmin wordt er een beroep gedaan op de krimpende voorraad fossiele brandstoffen.
- De bron van energie, de wind, zal altijd beschikbaar blijven.
- Bij de opwekking van elektriciteit uit fossiele brandstoffen gaat veel energie verloren gaan. Het rendement van op fossiele brandstof draaiende centrales ligt meestal ergens tussen 40% en 50%. Bijgevolg is de bijdrage van windenergie aan de nationale energievoorziening weliswaar 0,4% maar is de procentuele besparing op gebruik van fossiele brandstoffen ongeveer het dubbele daarvan. Windenergie deelt deze gunstige positie met waterkracht, zonne-energie, aardwarmte, biobrandstof en kernenergie.³⁾

Foto 2: Windturbines zijn industriële productiemiddelen; zij vormen industrielandenschappen. (Eemshaven)

Zwakke punten:

- Als gevolg van voortdurend wisselende windsterkte is de productie van de turbines over de dag niet constant.
- Daardoor is het nodig om in conventionele centrales een relatief groot en snel aan te passen vermogen draaiende te houden om de fluctuaties op te vangen⁴⁾.
- Dit heeft tot gevolg dat de balancerende centrales extra brandstof moeten verbruiken, dus meer emissies hebben, sneller slijten en veel extra kosten moeten maken⁴⁾⁵⁾. Al deze extra's moeten ten laste van windenergie worden gebracht.
- Het rendement (technici spreken van de “productiefactor) van turbines op het land bedroeg in 2005 20,4%. (CBS) Toen leverde een turbine van 2 MW levert in de praktijk dus $0,204 \times 2 = 0,41$ MW vermogen. Dat wil zeggen dat toen 80% van het vermogen onbenut bleef. Waarschijnlijk ligt het rendement bij geen enkele andere machine zo laag.
- Wil de leveringszekerheid van elektriciteit niet worden aangetast dan kan windenergie niet of nauwelijks conventionele centrales overbodig maken⁶⁾

Ad.2**Dienst aan het milieu****Sterke punten:**

- Windenergie draagt weinig bij aan de productie van broeikasgassen zoals CO₂, SO₂ en NO_x.
- Daardoor wordt ook geen bijdrage geleverd aan de opwarming van de aarde, de zeespiegelstijging en andere verschijnselen die samenhangen met klimaatverandering.
- Windturbines zijn als symbool van het streven naar vergroening van de energieproductie en een schoner milieu onovertroffen. Als er bij deze onderwerpen een plaatje wordt gepresenteerd dan is dat steevast een windturbine.
- Door een directe relatie te leggen tussen windenergie en milieu heeft de sector de beschikking gekregen over een ijzersterk “selling point”.

Zwakke punten:

- Het CPB schrijft: “De aanleg van windparken in een systeem van verhandelbare CO₂- emissierechten, zoals dat sinds 1 januari 2005 op Europese schaal bestaat, heeft GEEN invloed op de CO₂ - uitstoot. Deze uitstoot wordt namelijk bepaald door het afgesproken CO₂ -plafond. De winst zit hem dan in het uitsparen van de aanschaf van CO₂ - rechten door elektriciteitsproducenten. Dit zijn bedrijfseconomische baten”. Deze belangrijke bevinding wordt ten onrechte alom genegeerd⁷⁾.
- Van de kant van de strevers gezien is dat wel begrijpelijk. Hiermee verliest windenergie immers haar status van redder van milieu en klimaat. Zolang het systeem van verhandelbare emissierechten zal bestaan zal dat zo blijven. Wil men die emissierechten overbodig maken door windenergie

ook op het land uit te breiden dan komen daar veel turbines aan te pas. Maatschappelijk is dat onverantwoord want ruimtelijk onmogelijk en financieel onbetaalbaar.

- Dit zo zijnde dient de zin van windenergie aan de orde te worden gesteld. Zijn er nog geldige argumenten om in ons land naar –uitbreiding van - windenergie te streven?
- Windturbines vormen een gevaar voor vogels en vooral ook voor vleermuizen. Voorts verspreiden ze geluid en lichteffecten⁸⁾.

Foto 3: Op echt grootschalige , door de techniek getekende, bedrijventerreinen hoeven turbines landschappelijk gezien niet te misstaan. (Stormvloedkering Nieuwe Waterweg)

Ad 3. Maatschappelijke betrokkenheid bij productie van windenergie

Sterke punten:

- De windenergiebranche is sterk verweven met tal van overheids- en niet-overheidssectoren, waaronder banken, energiemaatschappijen en de grootste milieu-organisaties.
- Tezamen vormen deze actoren een hecht systeem met veel maatschappelijke macht en een gemakkelijke toegang tot pers en politiek.
- Deze machtige positie beperkt zich niet tot Nederland maar manifesteert zich in tal van – overwegend westerse – landen.
- Mede dank zij een jarenlang volgehouden propaganda-offensief mag windenergiebranche zich verheugen in een brede steun van de – vooral stedelijke – bevolking. Daarbij is het een prettige coincidentie dat juist daar de meeste kiezers wonen. Politici zijn hier gevoelig voor.
- De branche beschikt over middelen en menskracht om publicitair een vuist te maken en zich internationaal te organiseren zodat op alle bestuurlijke niveaus kan worden gelobbyd.

Zwakke punten:

- De sector hangt nu en in lengte van jaren af van subsidiegelden, dus van de bereidheid van de gemeenschap financiële offers te brengen. Anno 2008 bedragen deze directe subsidies ongeveer 300 miljoen euro, ofwel € 20,- per inwoner van groot tot klein⁹⁾. Bovendien camoufleren de hoge energierekeningen voor het publiek onzichtbare lasten .
- De windenergiebranche moet vrezzen voor een regering die een (wetenschappelijke) “opportunity-cost-analyse “ laat maken. Zo’n analyse laat zien waaraan de subsidiegelden ook - en wellicht beter - zouden kunnen worden besteed. Wat gebeurt er als een onderzoekende pers windenergie kritisch gaat bekijken?

Foto 4 : Om het landschap te sparen heeft plaatsing van turbines op kleine of middelgrote bedrijventerreinen nauwelijks of geen zin. (Leeuwarden)

- In alle dorpen waar windturbines worden gevestigd ontstaat trammelant tussen strevers en tegenstrevers. Op lokaal niveau zijn dat plotseling burens die tegenover elkaar komen te staan. Spanningen in de dorpsgemeenschap zijn het gevolg. Het zou goed zijn om de kosten van sociale onrust ten plattelande te kwantificeren.

Ad.4 Bedrijfseconomische Resultaten

Sterke punten:

- De bedrijfstak windenergie is door de jaren heen uitzonderlijk lucratief geweest¹⁰⁾.
- Zo lucratief dat de exploitanten het zich hebben kunnen veroorloven om omwonenden van wind”parken” hoge schadeloosstellingen voor overlast aan te bieden. Het wrange is natuurlijk dat zij hiermee in feite bezig zijn subsidies (=belastinggeld) her te verdelen.

- De minister van VROM, dit wetende, dringt er bij de sector op aan om deze schadeloosstellingen in geld of natura (speel - en sportvoorzieningen b.v.) tot systeem te verheffen¹¹⁾. De Nederlandse Windenergie Associatie wil dit niet als een verplichting accepteren en merkt op dat geen enkele andere bedrijfstak bloot staat aan dit soort ministeriële verlangens¹²⁾. Overigens erkent de sector hiermee zelf dat zij uitzonderlijk winstgevend is.
- Vanwege de florissante bedrijfsresultaten verkeert de bedrijfstak, wat het aantrekken van kapitaal betreft, in een luxe positie.
- Hoewel de meeste turbines in het buitenland worden gefabriceerd, biedt de bedrijfstak toch ook in ons land werkgelegenheid aan een overigens niet precies te achterhalen aantal werknemers. Een melding van het ECN hierover (10 tot 20 banen per geïnstalleerde MW) is mis-informatie¹³⁾.

Zwakke punten:

- De bedrijfstak is sterk afhankelijk van subsidies en belastingvoordelen. Omdat deze van de overheid moet komen is de bedrijfstak tevens erg afhankelijk van de politiek.
- De pogingen om omwonenden geld aan te bieden om maar akkoord te gaan met de bouw van turbines is een afkeurenswaardige praktijk en tevens een zwakgebod. Men betaalt deze mensen voor iets dat niet van hen is. Landschapsbederf door de bouw van turbines gaat de hele bevolking aan omdat de collectieve ruimte van ons allemaal is. Het is een ernstige ondermijning van de rechtsstaat als de lokale bevolking de kwaliteit van de eigen omgeving mag verkopen aan de meest biedende. De minister die dit propageert compromitteert zich in ernstige mate omdat zij daarmee voor een laakbaar beleid pleit.¹⁴⁾
- Wat gebeurt er als de windturbine-exploitanten een dorp een nieuw sportveld aanbieden? (Op voorwaarde natuurlijk dat men dan akkoord gaat met de komst van turbines). Dan zal geen enkele dorpsbewoner het in zijn hoofd halen om nog tegen te stemmen. De opponent misgunt het dorp dan immers dat sportveld. Daarmee zet hij zichzelf buiten de gemeenschap. Dat de overheid deze naar chantage riekende strategie van de windenergiebranche goedkeurt en zelfs stimuleert verdient de grootst mogelijke afkeuring.

Ad.5 Geografische en planologische overwegingen

Windturbines hebben geografisch en planologisch gezien uitsluitend nadelen. Hoe kan het dan dat er desondanks 2000 turbines op het land staan? Hier zijn krachten aan het werk die geografisch en planologisch weliswaar verwerpelijk zijn, maar als sterke punten voor de windenergiebranche kunnen worden aangemerkt.

Sterke punten:

- Windenergie krijgt planologisch gezien een bevoorrechte behandeling. Vergunningen worden verstrekt om 150 meter hoge turbines te bouwen in het open veld op plaatsen waar niemand ook maar iets mag bouwen.

- Tevens is het gunstig dat de turbines speeltjes vormen voor (landschaps)architecten¹⁵⁾.
- De overheid schiet de sector te hulp door bereid te zijn om het alom aanwezige volksverzet te breken¹⁶⁾.
- Een groot voordeel is dat de turbines op vele plaatsen in het land worden gebouwd. Dit betekent dat de initiatiefnemers als het ware van dorp tot dorp trekken. Daarbij ontmoeten zij steeds opnieuw gemeentebesturen en dorpsgemeenschappen die geen ervaring met deze problematiek hebben. Dit versterkt de onderhandelingspositie van de windenergiebranche ten zeerste. Zij komen immers steeds opnieuw te staan tegenover een onwetend publiek. De keerzijde hiervan is dat dit de lokale bevolking ernstig frustrereert. Die gevoelens zitten diep zodat dit uit onmacht en woede zelfs kan leiden tot agressie tegen “ heulende”bestuurders van de eigen gemeente. Voorbeeld: gemeente Duiven, september 2008.

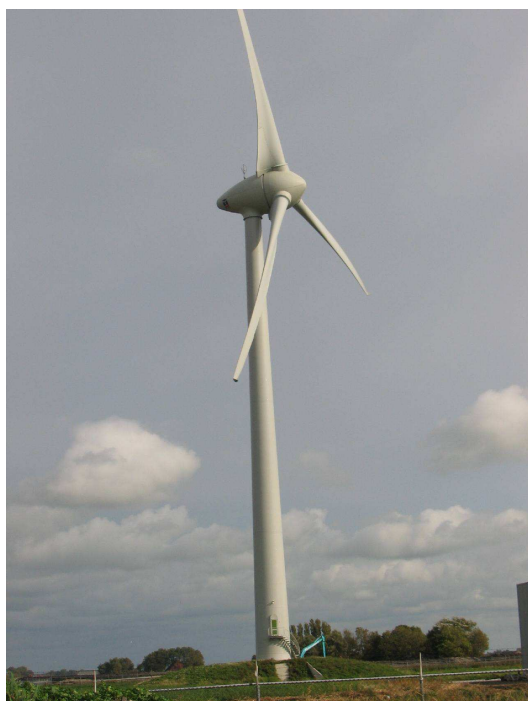

Foto 5: Heerser over een groot gebied.
(Harlingen)

- Windenergie heeft aanzienlijke externe effecten. Het landschap wordt erdoor bedorven en gebouwen, die in de buurt van turbines staan verliezen een groot deel van hun waarde. Deze effecten kunnen in geld worden uitgedrukt. De sector betaalt de aangerichte schade niet. De politiek vindt het

goed dat particulieren en de gemeenschap ervoor opdraaien. Aldus ontvangt zij op grote schaal “ something for nothing”¹⁷⁾.

- Een prettige omstandigheid is dat de windenergiebranche financieel in staat is om dure propaganda-activiteiten, zoals het organiseren van nationale winddagen, te organiseren. Middelen waarover de tegenstrevers niet beschikken..
- In het verlengde hiervan ligt het feit dat de overheid aan lokale belangengroepen geen enkele steun verleent, noch materieel noch in de vorm van het beschikbaar stellen van expertise. Een belangrijk advies van prof.dr.C.A.J Vlek aan de Algemene Energie Raad luidde weliswaar: ”Zorg dat de lokale bevolking in staat wordt gesteld tot professionele evaluatie en/of contra-expertise van rapporten over nut/noodzaak, kosten en lokale effecten” maar met dit advies is niets gedaan¹⁸⁾.

Zwakke punten.

- Windturbines hebben een grote impact op de omgeving. Spruiten klachten hierover voort uit NIMBY-gedrag? Of is het oordeel over de turbines een kwestie van smaak zoals de sector pleegt te beweren? Toch niet. Uitspraken van de Hoge Raad der Nederlanden en andere hoge rechtscollleges hebben een einde gemaakt aan deze bagatellisering.
- Ook zonder die uitspraken was het landschappelijke bederf wel duidelijk. Ander zouden turbines immers ook wel in natuurgebieden zoals de Oostvaardersplassen, het Naardermeer en de Waddenzee mogen worden gebouwd. En de reden waarom de turbine"parken" op zee 20 of meer kilometers uit de kust moeten worden gebouwd is toch horizonvervuiling?¹⁹
- In geld uitgedrukt valt de omgevingsschade naar de toestand anno 2008 te becijferen op € 6 miljard^{f)}. Voor dit bedrag staat de windenergiesector bij de Nederlandse gemeenschap in het krijt. Indien de sector deze schuld over een periode van 20 jaar op een 5% annuïteitsbasis aflost dan betekent dit dat daarvoor jaarlijks ongeveer € 500 miljoen moet worden opgebracht. In werkelijkheid gebeurt dat niet. Toch is de schade reëel. Dus draait de gemeenschap er voor op. Bijgevolg komen de totale maatschappelijke kosten van windenergie anno 2008 op de reeds eerder vermelde € 300 miljoen plus deze €500 miljoen =rond € 800 miljoen per jaar. Dat is € 50 per hoofd van de bevolking. En dat voor 1/250^e deel van onze energiebehoefte !! De bewering dat windenergie op het land de goedkoopste vorm van alternatieve energieopwekking is, is ronduit

onwaar !!. Kennelijk trekt het Interprovinciaal Overleg (IPO) zich hier niets van aan. Dat gaat onverdroten voort met het op zich nemen van verplichtingen om grote hoeveelheden turbines op het land te bouwen. Naar eigen zeggen zonder daarvoor een deugdelijke onderbouwing te hebben !!!

Foto 6: Turbines staan altijd daar waar de bewoners zelf er geen zicht op hebben. (Bij Bolsward)

- Windturbines zijn industriële productiemiddelen en scheppen dientengevolge industriële landschappen. Die zijn laag-productief. Het geïnstalleerd vermogen per hectare is extreem laag. Dit geldt vanwege de geringe productiefactor nog veel sterker voor de geproduceerde kWh

stroom. Conventionele centrales zijn qua ruimte-efficiency enkele honderden keren gunstiger dan windturbines. *In ons dichtbevolkt land is dit een planologische factor van groot belang.*

Ad.6: Sociale en Politieke factoren

Sterke punten:

- De politiek heeft van het klimaat-en milieucomplex een dominant onderwerp gemaakt. De windenergiebranche heeft daar goed op ingespeeld en is geaccepteerd als onderdeel van dit complex. Als zodanig kan ook worden geprofiteerd van de suprematie van milieu over ruimtelijke ordening op VROM.
- In ditzelfde kader hebben, voornamelijk de christelijke, partijen goed rentmeesterschap als politiek doel geadopteerd. Daarbij blijkt het verzielen van landelijke gebieden door windturbines verenigbaar te zijn met dit goede rentmeesterschap.
- De coalitie van de windenergiesector met de politiek machtige milieubeweging maakt het bevorderen van windenergie tot een opdracht waaraan vrijwel geen politicus zich kan of durft te onttrekken.

Zwakke punten:

- De regering streeft naar duurzaamheid. Wat is dat? Sinds 1987 wordt de z.g. Brundtland-definitie algemeen aanvaard. Die luidt:” Duurzame ontwikkeling is een ontwikkeling die voorziet in de behoeften van de huidige generatie zonder daarmee voor komende generaties de mogelijkheid in gevaar te brengen om ook in hun behoeften te voorzien”. Het P.v.d.A. kamerlid Samsom voegt daar voor eigen gebruik aan toe dat energiebronnen niet mogen opraken (ook niet na 1000 of 10 000 jaar?) en niet mogen vervuilen op een manier dat volgende generaties daarvan last ondervinden.²⁰⁾
- De vraag is natuurlijk waarom Samsom zich niet aan zijn eigen woorden houdt. Want hij spreekt zichzelf toch tegen als hij windenergie duurzaam blijft noemen. Het is immers zonneklaar dat niemand, ook Samsom niet, op het land windenergie kan opwekken zonder grote schade aan het landschap aan te richten. Aldus wordt ons landschapsschoon in hoog tempo uitgeput. Die uitputting gaat gepaard met een dalende kwaliteit van het woonklimaat. Daarvan zullen volgende generaties grote hinder ondervinden. Hoezo windenergie duurzaam?
- Het IPO (Interprovinciaal Overleg) heeft, waarschijnlijk uit onmacht, wat kleinzielig gereageerd op een kritische notitie over windenergie. Die reactie staat op internet. Jammer is dat dit belangrijke orgaan niet de moed heeft kunnen opbrengen om ook de inhoud te publiceren van een brief die op 17 maart 2005 naar ondergetekende werd gezonden. In die brief schrijft het IPO dat de keuze voor windenergie een bewuste is maar *evenmin een keuze waarvoor een sluitende wetenschappelijke bewijsvoering*

mogelijk is. De vraag is of het nog erger kan. Hier wordt immers met zoveel woorden toegegeven dat de overheid willens en wetens jaarlijks 100den miljoenen euro's gemeenschapsgeld uitgeeft zonder aan te kunnen tonen dat dit geld verantwoord wordt besteed. Immers: als er geen wetenschappelijk bewijs kan worden gegeven dan bestaat er geen bewijs.

Foto: 7: Zo mooi kan ons platteland ook zijn. (Zw-Drenthe)

Ad.7: Invloed van Brussel

Sterke punten:

- De Europese regering heeft een sterk corporatieve inslag. In een corporatief land hebben belangengroepen veel invloed hetgeen ten koste gaat van de invloed van de burgers/kiezers.²¹⁾
- Hoe sterk corporatief “Brussel” is blijkt wel uit het feit dat er in Brussel niet minder dan 15 000 tot 20 000 lobbyisten rond lopen. Dat zijn er dus 25 lobbyisten per parlementslid. Deze lobbyisten functioneren vanuit ongeveer 2500 lobbykantoren²²⁾. Heel veel hiervan vertegenwoordigen de belangen van bedrijven of bedrijfstakken, anderen zijn afgevaardigd door bijvoorbeeld lagere overheden van grote steden en provincies.
- Aldus kan worden gezegd dat het Brusselse spel een spel is voor de grote jongens. Burgers blijven hier verre van. Gewetensvolle wetenschappers en mondige burgers worden als een bedreiging van het systeem gezien. Met alle macht is, ook in ons land, voorkomen dat zij zich (nogmaals) over de gang van zaken in Brussel zouden uitspreken. In dit milieu is de multimiljardenbusiness van de windenergiesector heel goed op zijn plaats. De tegenstrevers daarvan krijgen hier echter geen voet aan de grond.

- In de corporatieve staat domineert het gelijk krijgen. Het gelijk hebben is minder van belang. Nederland doet daaraan mee, want een minder onderdanig Den Haag zou van Brussel een gedegen onderzoek naar de fundamenteën van beleid inzake alternatieve energieën eisen. Maar ja wat wil je als je dat zelf thuis ook niet doet. Aldus kan het geloof de empirisch bepaalbare werkelijkheid blijven overheersen, hetgeen natuurlijk voor de windenergiebranche gunstig is.
- Door Brussel genomen besluiten zijn zelden op wetenschap gebaseerd maar weerspiegelen veel meer de onderlinge machtsverhoudingen. Overeengekomen is dat in 2010 in Nederland 9% van de elektriciteit door duurzame bronnen moet worden opgewekt. In 2020 moet dat 20% zijn. Deze afspraken zijn gunstig voor de windenergiebranche, want die moet een forse bijdrage leveren aan de verwezenlijking ervan. Voor de branche is het fijn dat deze taakstellingen uit de lucht komen vallen. Noch maatschappelijk noch wetenschappelijk is er een fundering voor te vinden.
- Wat is er aan de hand? Het Brusselse doel is het terugdringen van de CO₂ uitstoot. Om daar waarlijk aan bij te dragen is kernenergie een voor de hand liggende maar onbenutte optie. Waarom dan persé kiezen voor “duurzame” energie? Er zijn toch effectievere middelen zoals bijvoorbeeld besparingen? Hier worden doel en middel op dramatische manier verwisseld. Nu wordt geprobeerd het doel te bereiken met behulp van middelen die voor de gemeenschap onnodig schadelijk zijn.²²⁾ De Brusselse en Haagse politici mogen zich dit aantrekken. De windenergiebranche vaart er echter wel bij.

Zwakke punten:

- **Geen. Brussel houdt niet van tegenspraak. Klokkenluiders kunnen dat bevestigen.**

Foto 8: Te laat heeft het provinciebestuur van Flevoland hier nu spijt van (Flevoland)²³⁾

6. POLITIEKE MOED EN ONDERZOEK ZIJN HARD NODIG.

Bovenstaand overzicht zal niet bij iedereen in goede aarde vallen. Er zal worden gezegd dat het een subjectieve selectie van feiten is. Dat is zo. Niemand is in staat om het hele veld in detail te overzien. Dus is elk overzicht subjectief. Anderen zullen boos of verdrietig worden omdat hun opvattingen in onvoldoende mate worden bevestigd. Dat is dan een boosheid uit onmacht. Onmacht om de essentie van hetgeen hierboven is gesteld aan te tasten. Daartoe is ook de Tweede Kamer niet in staat. Bij de behandeling van de Energienota 2008 hebben verschillende partijen, zoals CDA en P v.d.A., forse groei-eisen aan windenergie gesteld. Met vermelding van de maatschappelijke en ruimtelijke consequenties daarvan? Nee! Hebben zij dan aangetoond dat wij daarmee ook maar één meter opschieten in de richting van een ver verwijderd doel? Nee, ook dat niet. Om iets te kunnen aantonen is onderzoek nodig. De overgrote kans is echter dat verder onderzoek de juistheid van bovenstaande alarmerende boodschap zal bevestigen.

Dit soort onderzoek is tot dusver niet verricht omdat belangrijke actoren (grote jongens) het risico ervan te groot vinden. Toch is het maatschappelijk onverantwoord het buiten de agenda te houden. Maar dan moet het wel om onbetwistbaar goed onderzoek gaan. Een garantie daarvoor kan zijn dat het onderzoek wordt geformuleerd, uitgevoerd en gemonitord op een wijze waaraan deskundigen van de kant van zowel de strevers als de tegenstrevers hun fiat geven.

De politieke verwevenheid met de windenergiesector is te groot. Op deze manier is zowel Brussel als Den Haag in een zelf (en door anderen) opgezette fuik gezwommen. Er zal politieke moed en ondogmatisch denken voor nodig zijn om daar weer uit te komen.

Noten:

- 1) (Her)lees in dit verband: dr. J.van Baal (1909-1992,ARP,voortreffelijk etnoloog, gouverneur Nieuw-Guinea, burgemeester van Ede): Over wegen en drijfveren der religie. 1947. Noord-Hollandsche Uitgeverij ,Amsterdam.
- 2) CBS: Statline; www.WSH.nl
- 3) Zie hiervoor en tal van andere, meest technische, eigenschappen van windturbines: J.A.Halkema: Windmolens, Fictie en Feiten, derde druk 2002. Quantes, Rijswijk. De bochure van J. Beurskens en G. van Kuik: Alles in de Wind, 2001, (ECN.nl) moet waarschijnlijk worden opgevat als een reactie op de publicatie van Halkema.
- 4) Clemens Tauber (EON): Energie-und volkswirtschaftliche Aspekte der Windenergienutzung in Deutschland. In: Energiewirtschaftliche Tagesfragen,nr. 12,2002.
- 5) P.Lukkes: Iewiewaaiweg, sociaal-geografische maatschappelijke kosten-batenanalyse van windenergie, Stichting Frija, Sumar, 2003.
- 6) A.C.de Goederen: Notities betreffende het eventuele “betrouwbare vermogen” (capacity credit) van een (buitengaats opgesteld) megawindpark. Ongepubliceerd, 2005
- 7) www.cpb.nl
- 8) Projectbureau Duurzame Energie: Windenergie en vogels. 1999 resp. NRC-Handelsblad 28.08.2008.
- 9) Af te leiden uit: www.novem.nl en de zeer professionele website van Wind Service Holland.
- 10) Dit wordt soms wel erg luid van de daken geroepen. Bijvoorbeeld in een grote advertentie van Raedhuis & Partners, die onder de kop “LEEF VAN DE WIND” aan geldschieters een rendement van 19,46% in het vooruitzicht stelt. Hetzelfde geldt voor een paginagroot artikel in De Telegraaf van 09.02.2008. In grote letters staat daar boven: *Henk Keilman maalt goud na slimme investering in molens. Multimiljonair leeft van de wind.* Deze subsidie-miljonair stelde medio september 2008 op t.v. voor om 4000 turbines in de Wieringermeer te bouwen. Natuurlijk is dat slechts mogelijk door het hele gebied te ontvolken.
- 11) www.bndestem.nl/algemeen/binnenland/3269554/opbrenst-windmolen-ook-naar-buren

- 12) Zie 11)
- 13) ECN.nl/wind/extra/waarom-windenergie
- 14) Programma Paul en Witteman 18.02.2008
- 15) Rijksadviseur voor het Landschap: Windturbines in het Nederlandse landschap. 3 dln. 2007
- 16) Zie: Bosch en Van Rijn: Projectenboek Windenergie, 2008. Opdrachtgevers VROM en EZ.
- 17) Garret Hardin: The tragedy of the commons. Science 1968
- 18) C.A.J.Vlek: Locatie-beslissingen over energievoorziening: verdamping van het Nimby-cliché door verbetering van de besluitvorming. Rijksuniversiteit Groningen , 2000.
- 19) VROM/EZ: Near shore windpark, Milieu-effectrapport .2000
- 20) D.Samsom in NRC-Handelsblad 24.08.2002
- 21) www.politiek-digitaal.nl/archief_200407/lobbyen_in_europa
- 22) Het Centraal Planbureau deelt dit inzicht. Zie A.Verrips (CPB-projectgroep): Maatschappelijke kosten en baten van windenergie op zee. In: SPIL nummer 6. 2006
- 23) Veel politici bijten liever het puntje van hun tong af dan dat zij toegeven in het verleden fouten te hebben gemaakt, maar de volgende passage kan toch niet anders dan als een bekentenis worden gelezen : Provincie Flevoland : Beleidskader windenergie 2007: Hier wordt als eerste doel aangemerkt: Herstel van het oorspronkelijke open landschap en concentratie op enkele plekken.

**** Dank aan A.C. de Goederen voor het kritisch doornemen van de tekst.**

LEEUWARDEN, OKTOBER 2008.